

"כל מעשה הצדיקים במהירות" (במדבר רבה י, יז)

[נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה" – שיחה 4. בהרהר. בהסכמת הרב, מאמר זה נערך ע"י תלמידו, אך טרם הגיהו]

אנו מוצאים שכאשר עבד-אברהם בא לארם לחפש זיווג ליצחק, הוא חיפש בעיקר מדות-נעלות. ביתו של אברהם התאפיין ב'חסד' ולכן ערך נסיון לראות באיזו מדה, תעסוק הנערה בחסד. העבד בא עם עשרה גמלים, כלומר גם עם עשרה גברים הרוכבים עליהם. ואעפ"כ, כאשר ביקש ממנה להשקות אותם מים היא לא תמהה מדוע אף אחד מהם לא יטפל בכך, אלא הם נעמדו מן הצד לראות כיצד היא טורחת בכך. ולא זאת בלבד, אלא ההליכה בדרך הארוכה מצמיאה. ודאי כי דרכם של גמלים למלאות את האצטומכא שבבטנם (המיוחדת לגמלים שמהם הם ניזונים ימים מספר, גם מבלי לשתות מאומה) וברור שכמות המים שהם שותים אז היא אדירה. (כהערת רש"י הירש לבראשית כד, יז).

אבל נוסף לכך, העבד ראה את זריזותה הנפלאה.

"ותאמר שתה... ותמהר ותורד כדה על ידה... ותמהר ותער כדה אל השוקת. ותרוץ עוד אל הבאר... ותרוץ הנערה ותגד לבית אימה" (כד, יח-כח).

כן מצאנו גם אצל אברהם אבינו:

"וישא עיניו וירא... וירץ לקראתם... וימהר אברהם האוהלה אל שרה ויאמר מהרי... ואל הבקר רץ אברהם... ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו" (יח, ב-ז).

הבה נעיין כעת אם תכונה זו של זריזות, היא רק איזו תוספת מעלה בלבד לעצם מעשה המצוה (מין הידור בעלמא); או שהיא עצם מהות מדרגתם של הצדיקים.

א] והנה מצאנו דבר מפתיע במהר"ל. אותו מאמר חז"ל: "לעולם יקדים אדם לדבר מצוה, שבשכר לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה (=בנות לוט), קדמתה ד' דורות למלכות" (נזיר כג:). כלומר, מן הבכירה יצאה רות, שנזדווגה לישראל ארבעה דורות לפני נעמה (אם רחבעם) שיצאה מהצעירה. ומבאר מהר"ל כי 4 דורות הם "עולם אחר". תחום הקשר של האב הוא רק עם בנו ונכדו ונינו. אח"כ אין לו שום קשר. רות ילדה את עובד, ישי, דוד, שלמה. רחבעם (בת נעמה) בא בדור חמישי. כביכול עולם אחר. ולכן פורענות על חטא בא רק עד דור "שלשים ורבעים" (שמות כ, ה), ולא יותר. וכן הניתוק בין ישראל לארצו (מאז אברהם ועד יהושע) לא יוכל להתארך יותר מן "ודור רביעי ישובו הנה" (בראשית טו, טז) כי יותר מזה הרי הניתוק ח"ו מוחלט ("נתיבות עולם", זריזות, סוף פ"ב). במלים אחרות: ההבדל בין המזדרז למצוה למי שאינו מזדרז הוא כהבדל בין עולמות נפרדים לגמרי, ואינם באותו מישור כלל.

ב] כבר "מסילת ישרים" (פרק ז) רמז לכך, באומרו: "כי הזריזות היא מדת שלימות גדולה אשר טבעו של אדם מונעה ממנו עתה. ומי שמתגבר ותופש בה כל מה שיוכל, הנה לעתיד לבוא יזכה לה באמת! אשר הבורא ית' יתנה לו שכר, חלף מה שהשתדל אחריה בזמן עבודתו". כלומר, אין הזריזות סיוע והכשר-דבר בלבד, אלא היא היא גופא מטרה לעצמה. היא מדת המלאכים, שאין אצלם עיכוב ושיהוי: "עושה מלאכיו רוחות, משרתיו אש לוחט". (תהלים קד, ז). כך כתב בסוף פרק ו: "ותראה שהמלאכים נשתבחו במדה הטובה הזאת". (ועיין 'ספורנו' לבראשית יח, ה, שאמרו המלאכים לאברהם, "כן תעשה, ולא תאחר אותנו, ולכן רץ ואמר 'מהרי!'). כי המצוות הן מהעולם הרוחני העליון, מעל לכל מוחש. אמנם בעוה"ז, כל תהליך פועל בזמן, בשלבים ובהתפתחות אטית. הגופניות היא הגורמת לכובד-תנועה (מסילת ישרים, פרק ט). אבל מוטל על האדם להפעיל את רוחניותו, כדי שיהיה (במדת-האפשר) מעל-לזמן.

ג] מובא שעלה על דעתו-הטהורה של **דוד המלך** להכין בית המקדש:

"אנכי יושב בבית ארזים (=מכובד) וארון האלהים יושב בתוך היריעה" (=חוסר כבוד) (שמו"ב ז, ב).

ענה לו נתן הנביא: "כל אשר בלבבך, לך עשה כי ה' עמך". מיד **באותו לילה** בא ה' בחזון לנתן הנביא למנוע ממנו משימה זו (עיי"ש הסיבות). ורש"י שם מביא בשם חז"ל: "אמר לו הקב"ה לנתן, האדם הזה שאני משלחך אצלו, מהיר הוא. שמא יִשְׁכֹּר פועלים ונמצאתי מפסידו? מהר ואמור לו 'לא אתה תבנה הבית'". כלומר, למרות שבנין הבית עשוי להמשך שנים (אצל שלמה ארך הדבר 7 שנים) היה חשש שהמלך תיכף ומיד (בלילה) ישכור פועלים להתחיל עבודתם למחרת בבוקר, וכבר באמצע הלילה התאמץ נתן ללכת ולהודיע לדוד, כדי למנוע ממנו מִפַּח-נפש! ועוד מבאר "מסילת ישרים" (פ"ז) "ותראה שהאדם אשר תִּלְהֹט נפשו בעבודת בוראו, ודאי שלא יתעצל בעשיית מצוותיו, אלא תהיה תנועתו כתנועת האש המהירה. כי לא ינוח ולא ישקוט עד אשר אם כלה הדבר להשלימו".

וכן כתב **ר"ע ספורנו** לבראשית (יח, ב) "כי הזריזות לדבר יורה על חשיבותו בעיני המזדרז אליו".

ד] כאמור לעיל, מי שאינו מזדרז הרי זה סימן שאינו במציאות-אמיתית מבחינה רוחנית. ומסביר

מהר"ל שלכן לא נודע **מקום קבורתו של משה**, כי לא הזדרז להרוג את זמרי ("נתיבות עולם", זריזות, פ"ב).

ה] והרי בכך מתחיל סימן א' של שולחן ערוך חלק אורח חיים: "הוי עז כנמר, קל כנשר, רץ כצבי וגיבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים". ומבאר מהר"ל (לאבות, סוף פרק חמישי) שמדובר ב-4 **שלבים** של מעשה האדם.

א. היוזמה הנפשית וההחלטה הראשונית, תעוזה לעשות. יש לנו להיות **עז כנמר**, ולא לחשוש אם

רואים גדולים וטובים ממנו הנמנעים או חלשים בקיום המצוות ההן (ע"פ ב"ח שם).

ב. להתחיל תיכף ומיד. כמו **קלות מעוף-הנשר**, הדואה אל-על בזוית של 90 מעלות ללא צורך

בריצה מוקדמת, כן יתניע האדם אבריו באופן מיידי.

ג. במשך זמן ביצוע המצוה או ההליכה אליה, אל יעשה שהיות והפסקות, **אלא יהא רץ כצבי**.

ד. ישלים ויגמור מעשהו. אם התחיל מסכת, יגמרנה. אם התחיל במבצע של מצוה, יקפיד

להביאה לסיימה. **כדוגמת האריה**: "כאשר יהגה האריה והכפיר על טרפו, אשר ייקרא

(=יתאספו) עליו מלוא רועים (כדי למלט את הנלכד בטלפי הארי); "מְקוֹלָם – לא יִחַת (הארי) ומהמונם

(=ריבוי הנוכחים) לא יענה" (ישעיה לא, ד). מצאנו דימוי כזה בקשר לאריה בברכות (ו): "אחרי ה' ילכו,

כאריה ישאג" (הושע יא, ב) יש מפרשים שמדובר על האדם, ויש המפרשים שמדובר על הקב"ה.

והענין הוא כנ"ל.

ושם [ברכות ו:] אמרו חז"ל עוד – "אגרא דפרקא, רְהָטָא", ורש"י פירש מה שפירש. אבל לפי מהר"ל

("נתיבות עולם", תורה - סוף פרק ט"ז; תפילה - פ"ה) יש יותר שכר בהליכה ללימוד תורה, מאשר עצם הלימוד! ולכן

אמר מהר"ל (על אבות, דף מז) שזוהי תכונה אלוהית (ע"ע "נתיבות עולם", עבודה סוף פ"י; ו"גבורות ה'", פ"לו, דף קלה). ומי שיש

בו 'דקות החומר', פעולותיו הן מהירות ("גבורות ה'", סוף פרק ט"ו, דף עד).

גם **בלימוד תורה** (אפילו אם האדם יושב כל היום ליד ספר!) קיים המושג של 'עצלות' (מדרש דב"ר ח, ז).

1. כאשר האדם יכול להספיק הרבה, והוא 'שמח בחלקו' בפחות מזה;
2. כאשר האדם יכול לטרוח, לקום ממקומו ולחפש בספרים (קדמונים ואחרונים) כדי לחפש הסבר יותר טוב ויותר מעמיק, והוא מתעצל.
3. כאשר האדם יכול לחזור על פרק ועל מה ששמע בשיעור פעם נוספת ועוד פעם נוספת, והוא מתעצל. וזהו הגורם ח"ו מניעת גשמים: "בשביל בטול תורה, שנאמר בעצלתיים - ימך המקרה, בשביל עצלות שהיה בישראל שלא עסקו בתורה" (תענית ז:).
4. מפורסמים דברי הטי"ז (או"ח סי' מ"ז) שפירושו של '**לעסוק** בדברי תורה' היא בטורח ויגיעה, בכל הכוחות. הגאון ר"ח ולוז'ין כתב במכתב לאחינו שהזריז בלימודו - לומד בשעתיים, מה שהעצל מספיק רק בשבע שעות. וגם זה נקרא 'בטול תורה' ממש.

אמרו חז"ל: "ית"ח שונה ב' וגי' פרקים (של משנה?) בשבת (=שבוט), ב' וגי' דברים (סימנים בהלכה) ביום, ב' וגי' פרשיות (בתורה) בחודש. נמצא עשיר (=בדעת) אחר זמן. אבל אם אמר: "למחר אני לומד, למחר אני שונה", אין בידו כלום. עליו נאמר "מחורף, עצל לא יחרוש" (ילקוט שמעוני משלי תתקמ"ה). וידוע ענין חרישה הוא 'כריב ותני' (ב"ב יב.) [חרוש וחזור ע"כ], **פעם אחת** כדי לפורר את האדמה, כדי להכין מקום להנחת הזרע, ו**פעם נוספת** כדי לכסותו. כבר אמרו בסנהדרין (צט.) שהלומד ואינו חוזר הוא כזרע ואינו קוצר. עלינו להיות 'חלוצים', כלומר מזורזים! (אונקלוס לבמדבר לב, ל). בני אברהם אנחנו שהיה ראש לזריזים. [וזו כוונת ברכת רצה והחליצנו בברכת המזון, היינו זריזים וכו']

כן בענין **התפילה**, חייב האדם להזדרז ולהתפלל.

- א. בענין 'קריאת שמע' של שחרית נפסק בשו"ע ש"אם לא קרא אותה קודם הנץ החמה, יש לו להקדים ולקרואה במהרה כל מה שיוכל" (או"ח נחב, עיי"ש משנ"ב).
- ב. כן בענין ערבית נפסק בשו"ע: "לכתחילה צריך לקרות קריאת שמע מיד בצאת הכוכבים" (רלה/ג) וכך הוא הלשון ב"חיי אדם" (סח/ו) "ראוי להתפלל ערבית מיד ביציאת הכוכבים ואפילו אם ימתין אז יעשה ברוב עם, מכל מקום מוטב להיות מן הזריזין ומקדימין". (ועיין ב"סיידור רבי סעדיה גאון", עמ' כו-כח, שהוא הדין לגבי מנחה).

יש אומרים ש'זריזין מקדימין למצות' הוא מדאורייתא כמפורש בתורה "וישכם אברהם" (פסחים ד. ועיין ב"אנצקלופדיה תלמודית", ערך זריזין הערה 21). ונביא שלש הדגמות לנחיצות ההתנהגות הזאת –

- א. הנה ר' אליעזר פסק שמכשירי מילה דוחים את השבת (שבת קל.) ולדעתו מותר להוליך סכין אפילו דרך רשות הרבים ולהביאו אל התינוק. שאלו התוספות, ולמה לא נטלטל התינוק אל הסכין, ויהיה רק איסור דרבנן (כי חי נושא את עצמו). ותירצו כי זה מחמת זריזין מקדימין.
- ב. וכן שאלו עוד למה לא נביא הסכין דרך גגות וחצרות שכולן רשות א' לשבת. ותרצו כנ"ל.
- ג. וכן הרי ר' זירא סבור שהרץ בשבת הוא מחלל שבת (יש איסור שהילוכך בשבת, יהא כשל חול - שבת קיג:). אבל אם רץ לשמוע דברי תורה, כדי שיתחיל לשמוע מוקדם יותר, מותר לרוץ (ברכות ו:).

כאמור לעיל, ניתן לבחון עד כמה האדם אוהב את ה' וחושק במצוותיו לפי מדת הזריזות שלו בקיום מצוות ה'. "אין השכינה שורה מתוך עצלות" (שבת לא.)